

Vesele in žalostne dogodivščine s čmrlji

Besedilo in foto: dr. Janez Grad

Čmrlj *Bombus haematurus* na kosteničevju iz družine kovačnikovk

Foto: Miran Nerat

Nova vrsta čmrlja c Sloveniji - *Bombus haematurus*

Bil je lep sončen dan, 19. maj 2007. Na cvetočem grmu kosteničevja (*Lonicera*) iz družine kovačnikovk (*Caprifoliaceae*), ki raste ob mojem domu v vasi Petelinje (občina Dol pri Ljubljani), sem nenadoma zagledal čmrlja, kakršnega dotlej še nisem videl. Živahno se je spreletaval s cveta na cvet. Po moji oceni je bil približno enake velikosti kot matice vrste *Bombus pratorum*; bil je črn z dvema zlatorumenima pasovoma dlačic, prvim na temenu in drugim, širokim približno 6 mm, na zadku, konec zadka pa je bil črn. Nabrane je imel že tudi nekaj obnožine. Poklical sem nečaka Mirana Nerata, da ga je fotografiral, ker sam nisem imel pripravljenega fotoaparata. Posnel je kakih šest fotografij. Tri fotografije sem 31. decembra 2007 poslal tudi kolegom Danilu Bevku, dr. Andreju Gogali, Aljažu Jeniču in dr. Petru Kozmosu ter jih prosil za mnenje. Odgovoril mi je dr. A. Gogala, ki je menil, da je to verjetno *Bombus pratorum*, katerega rdeč zadek na fotografiji ni viden.

Seveda njegov dvom ni bil upravičen, ker je bil zadek v resnici črn, vendar se v polemiko nisva spuščala, saj sam takrat še nisem vedel za čmrlja *Bombus haematurus*, ki živi na sredozemskih otokih, v Srbiji južno od Beograda, zadnja leta pa širi svoj življenjski prostor po Balkanu, na Madžarsko in Slovaško ter naprej na severozahod, v Avstrijo in Nemčijo. Po videzu ima točno tak vzorec dlačic kot čmrlj, ki sem ga opisal zgoraj –

glej <http://www.wildbienen.de/b-haemat.htm>, kjer ga imenujejo kar »madžarski čmrlj (Ungarische Hummel)«. Potem pa je Aljaž Jenič 29. maja 2008 na območju Ljutomera ujel primerek tega čmrlja in ga poslal dr. A. Gogali, da opredeli vrsto. Ker tega ni mogel, se je posvetoval s študentom doktorskega študija Thibautom De Meulemeesterjem z univerze Mons-Hainaut v Belgiji ter mu poslal tudi pri meni posneto fotografijo, ta pa se je posvetoval še s prof. Rasmontom. Potrdila sta, da je na fotografiji res čmrlj *Bombus haematurus*, kot je predvideval že dr. A. Gogala.

Ali se čmrlj širi na severnejša območja Evrope, ker se Zemlja segreva, ali pa so vzroki drugačni, še ne vemo. Prav tako ne vemo, ali bo pri nas lahko obstal ali pa ga bo pregnalo naše nestanovitno in iz leta v leto bolj spreminjajoče se vreme. Zanimivo bo vsekakor, če bo kdo našel tudi njegovo gnezdo in če bomo spoznali še več njegovih navad in značilnosti.

Čmrlji v spalnici

Junij 2007. V podstrešnem stanovanju večnadstropne hiše na Jesenicah na Gorenjskem živi s svojo štiričlansko družinico čebelar Andrej Markel; čebele ima na Primorskem. Hčerkici, ena je osnovnošolka, druga še v vrtcu, spita v spalnici pod strešnim oknom, ob nasprotni steni pa je omara z oblekami. Kako veliko ljubezen do čebel in čmrljev čuti in goji ta družina, pove tale prigoda.

V sredo, 13. junija 2007, mi je telefoniral do tedaj neznan moški (mojo telefonsko števil-

ko je dobil na ČZS) in me prosil, ali mu lahko iz omare v spalnici odstranim čmrlje, ker družino preveč motijo, da bi jih še lahko prenašali. Takoj sva se sporazumela, da gre najverjetneje za vrsto *Bombus hypnorum*, saj se ti čmrlji radi naselijo tudi v gospodarskih poslopijih in hišah, če najdejo primeren prostor. Tako si je pri njih matica spomladi poiskala mesto za gnezdo kar med oblačili, zloženimi na polici (volneni puloverji in podobno) omare v spalnici, kamor je priletavala skozi priprto strešno okno nad posteljo, na kateri sta spali deklici. Ljubezen do koristnih žuželk in neverjetna potrpežljivost sta bila poglavita razloga, da je družina prenašala to nevsakdanjo »nadlogo«. Potem pa se je družina čmrljev začela povečevati, izlegale so se nove in nove delavke. Če je bilo okno zaprto, so si iznajdljivi čmrlji poiskali vstop v spalnico kar skozi balkonska vrata kuhinje. Za Marklove so postajale razmere nevzdržne, čeprav jih še noben čmrlj ni pičil. To je bil pravi mali čudež, ker so *Bombus hypnorum* znani po svoji napadalnosti, kadar branijo gnezdo; v takem primeru človeka in okolico divje obletavajo in tudi pičijo.

Ker živim v vasi Petelinje, na polovici poti med Ljubljano in Litijo, sem se res težko odločil, da grem po čmrlje na Jesenice; tudi žena me je rotila, naj ne grem. Vendar nisem našel druge rešitve, kot da sem gospodu Marklu obljubil, da pridem ponje. Domenila sva se za petek, 15. junija 2007 zvečer, ko bodo vsi čmrlji v gnezdu. Proti večeru sva se z ženo odpeljala cilju naproti;

od bencinske črpalke na Jesenicah nama je pot do svojega doma kazal kar g. Markel. Oblačen dan je zvečer prešel v deževnega. Na Jesenicah in po vsej Gorenjski je potem ves večer »lilo kot iz škafa«.

Z g. Marklom sva ogrebanje izvedla tako, da sva pod oblačila na polici potisnila velik kos lepenke, ki je preprečil, da bi se satje čmrljev zmečkalo, potem pa sva vse skupaj položila v veliko zeleno plastično vrečo za smeti ter jo zavozlala. Vse to sva počela v spalnici, pri tem pa je večje število čmrljev izletelo iz gnezda in brenčalo po sobi ter po kuhinji. G. Markla so tudi dobro opikali po rokah, mene pa ni pičil noben. Pobegle čmrlje sem nato polovil v stekleničke in okrog 23. ure sva se z ženo poslovila od prijazne družinice. Zaradi zapor delov cestišča in preusmerjanja z enega pasu na drugega ter močnega deževja je bila vožnja domov pravi hazard in »molil sem«, da se ne bi zgodila kaka nesreča. V okolici Ljubljane se je potem dež unesel in vse je bilo lažje.

Doma sem, oblečen v čebelarstvo zaščitno obleko proti pikom in z gumijastimi rokavicami na rokah, prenesel vrečo v skoraj prazno sobo s pečjo za centralno kurjavo v kleti. Nato sem »garderobo« s čmrlji vred izvelkel iz vreče, satje preložil v panj in še več ur lovil čmrlje, ki so se razbežali po sobi. Imel sem celo še toliko volje, da sem jih fotografiral; preložitve v panj sem končal naslednjega dne ob 3. uri zjutraj.

Čmrlji so novo domovanje sprejeli brez težav z orientacijo; vletavali so v panj, kot da bi bili že ves čas na tem mestu. Ta vrsta čmrljev ima kratko življenjsko (razvojno) dobo in 8. julija so iz družine že izletavale na praho mlade matice, število delavk se je hitro zmanjševalo, 30. julija pa je bil panj že prazen.

Letos spomladi sta se k čmrljaku vrnila dve lani izleženi matice »jeseničanki« in razvili vsaka svojo družino. Obe družini sta bili zelo močni (tudi hudi!) in sta do zdaj že končali vsaka svoje enoletno razvojno obdobje.

Kersnikova lipa padla na čmrljak – postavili novega

Na robu gozda za poslopjem ČCS na Brdu pri Lukovici je stala košata in visoka lipa, last potomcev pisatelja Janka Kersnika. Njeno deblo je bilo že delno preperelo in zagnani slovenski čebelarji so pred leti v odprtino v njem vgradili lep panj s čebelami. Čebele v panju niso obstale, tako da je bil ta že leto ali dve prazen.

Bilo je 22. junija 2007. Pred tem so bili dnevi sončni in vroči z občasnim vetrom. Lipa je bila

Družina čmrljev *Bombus hypnorum*

Novi čmrljak in še nedokončan »kozolček« za čebele samotarke ob Čebelarskem centru Slovenije na Brdu pri Lukovici

vsa v cvetju, na njem pa je bilo vse polno čebel. Popoldne tega dne je veter zapihal z nekaj močnimi sunki. Kot so povedali zaposleni v gostilni »Pri čebelici«, so med 16. in 17. uro zaslišali močno hreščanje, potem pa so videli, da se je lipa podrla. Deblo se je preklalo in njegov večji del s krošnjo in vejami se je zrušil naravnost na čmrljak, ki je stal kakih 10 m proč od nje, od lipe pa je ostal le pokončen štrcelj debela. Dan pozneje, 23. junija, sva z ženo nameravala pokositi travo okrog čmrljaka, kar je bila že najina stalna prostovoljna naloga, zato sva se odpravila na ČCS. O tem, kaj se zgodilo prejšnji dan, nisem vedel ničesar, zato sem bil dobesedno šokiran ob pogledu na prizor, ki ga je bilo mogoče videti: zdelo se mi je, kot da na podrtem čmrljaku leži velikanska pošast.

Od desetih panjičkov v čmrljaku se jih je videlo le nekaj, drugi pa so bili prekrti z vejami in listjem lipe. Čmrlji *Bombus pascuorum* so še izletavali, panjev z *Bombus humilis* in *Bombus hortorum* pa se ni videlo. Če bi lipo lahko takoj razžagali, bi jo čmrlji kar dobro odnesli, vendar je bilo treba čakati nekaj tednov, da je zavarovalnica ocenila nastalo škodo; k sreči je imela ČZS čmrljak zavarovan. Od čmrljaka razen temeljev in panjičkov ni ostalo nič uporabnega. V naslednjih dneh je občasno izdatno deževalo, zato je panjičke, ki so bili še vedno pod podrto lipo, napadla sivozelena

plesen, družine čmrljev pa so tako opešale, da si niso več opomogle.

Sledila je obnova oziroma kar postavitve novega čmrljaka. Predvsem zaradi izjemnega prizadevanja tajnika ČZS g. Tomca so že 3. oktobra na mestu starega začeli postavljati podoben nov čmrljak, osmerostrani paviljon. ČZS je med drugimi poslal svojo ponudbo za izdelavo in postavitve čmrljaka tudi mizar g. Belaj iz Nove Štiffe pri Gornjem Gradu ter nato skupaj s sinom Damjanom odlično in racionalno opravil to nalogo, hkrati pa izdelal še okvir (»kozolček«) za vgraditev lesenih plošč za domovanje čebel samotark. Gospodar ČCS g. Zajc je letos spomladi še zasteklil okna in izdelal potrebne dodatne kovinske elemente za »kozolček«. V okviru letošnje delovne akcije ČZS, ki je bila 19. aprila, smo potem postavili »kozolček« in čmrljak s premazom zaščitili pred vremenskimi vplivi. Poleg zahvale trem članom komisije za alternativne oprasaevalce (ge. Repe, Tršarju in Gradu) velja zahvala tudi Čebelarskemu društvu Dolsko, njegovemu predsedniku g. Mlakarju, organizatorju sodelovanja s komisijo za alternativne oprasaevalce, in njihovim članom g. Dežmanu, Kalarju in Mihelčiču, še posebej za pomoč pri delu in za nakup premaza, čopičev in rokavic. ČD Dolsko je sodelovalo tudi pri postavitvi prvotnega čmrljaka. Novi čmrljak je zdaj že na ogled vsem ljubiteljem čmrljev in čebel. ■